

հիւպատոսը կարգացող մարդ մըն է . և երկար ատենէ ՚ի վեր օսմանեան մեծագոր տերութեան երկիրները կը կենայ . անցեալ տարի գրեթէ այս առ տեններս խզիւր կը կենար հիւպատոսութեան պաշտօնիւ : և օսմանեան մեծագոր տերութեան կառավարութիւնը վրայ աղէկ գիտողութիւններ քրած և տեղեկութիւններ ժողոված ըլլալով օսմանեան փերո-թեան ուրիշ փերո-թեանց հեթ ունեցած հաղորդակցութեանը վրայ գիրք մը շինելու տաան տարիէն աւելի է որ կ'աշխատէր , և գրեթէ ըմբոստեցած էր . մէկ մըն լալ ձեռքէ անցընելէն ետքը Վիեննա պիտի խրկէր որ աղաւթի . լ'ճա այս գրքին մէկ հատիկ ձեռագիր օրինակին այրիլը ամէն կողմաներէն աւելի ցաւ տուաւ Ղըրապուզնի չաւաղգրիական հիւպատոսին :

— Բեղիւն եկած գրքերը կը ծանուցանեն որ գետնաշարժը որ 1850 յուն վարի սկիզբները սկսաւ , տակաւին կը տեւէ եղեր . որ չըլլար յոր երկու կամ երեք անգամ գետինը չի շարժի . բայց արեւմտեան հիւսիսէն զուտ շարժէն փաստաւ երեւելի տեղ մը չի կայ : Բեղի գիւղաքաղաքին եկեղեցւոյ պատին մէկ կողմը փեր էր որ նա ըտեղեւ ետեւէ են . քիւրի-քիւրի գիւղն ալ տաճիկ լահայի տունը փեր է շարժէն :

Բեղիի վիճակին գեղինը հանքային գետին մըն է . արեւմտեան հիւսիսէն զուտ շարժէն փաստաւ երեւելի տեղ մը չի կայ : Բեղի գիւղաքաղաքին եկեղեցւոյ պատին մէկ կողմը փեր էր որ նա ըտեղեւ ետեւէ են . քիւրի-քիւրի գիւղն ալ տաճիկ լահայի տունը փեր է շարժէն :

— Իւրիւրու գաղղիական լրագիրներուն մէկը Ռատուսէն մարտի 6ին գրքուած հետեւեալ նամակը կը հրատարակէ :

« Փետրուարի 28ին իրիկուան ժամ 5ին ատենները (փետրվար 16 . ժամ 11 1/2) գետնաշարժի սաստիկ ցնցում մը զգացինք . որ մեր կողմէն մէջ շատ երեւելի փոփոխութեամբ պատճառ եղաւ : Շատ տուններու պատեր փոփոխեցան և ձեղքուեցան . մէկ քանին գրեթէ բոլորովին կործանեցան . պարիսպին քանի մը բուրգերն ալ (պուռները) փոխ կրեցին . որոց մէկն էր արաղ քուլէ ըստած քառանկիւն բուրգը , որ նաւահանգստին բերանը կը նայի . և մէկ ուրիշ մըն ալ , որ քաղաքին դուռնը քով շինուած է : Եւս վերջին բուրգը փրկած ատենը լ'ստորիական ջրէն կերուածեան գործակալին բնակարանին վրայ ինկաւ , և այն ալ կործանեց ու ձմեց : Բարեբաղդ եմք որ կրնամք ձեզ ապահովել թէ այս ահաւոր արկածէն բնաւ մարդու մը փոխ չեղաւ : Վիեննա հիմա շարունակ մանր մունը ցնցումներ կ'իմանամք . բայց առաջինէն շատ տկար են : Երբեք ալ բուռնութեան դէպ ՚ի արեւելք է » :

Մէկ ուրիշ նամակ մը , մարտի 7ին գրուած , ասանկ կը խօսի :

« Եւս բոլորովին Մաքրիէն ստիպել

և աղէտալի լուրեր առինք : Փետրուարի 28ին իրիկուան ժամ 5 ու կէսին քանի մը անգամ գետնաշարժի ցնցումներ ըլլալով գէշ բաներ պատճառեցին : Գրեթէ ամէն տունները և վաճառանոցները (մաղաղաները) որ նոր շինուած էին ծովուն եզրքը , կործանեցան : Շրջակայ գեղերուն շատերը , և Վիեննայ քաղաքը որ 1500 տուն բնակիչ ունէր , բոլորովին փրկաւ . և փրկատակներուն տակը մնալով մեծ նաւանմանց համարներ , մինչեւ հիմա իմացուածներուն նոյնը . 600 հոգի կը հասնի : Երբեք զիմաց երկու բուր կային . շարժին բռնութեան իրարու վրայ փլան . և երկու բուրին մէջ տեղի ձորոյն մէջ մէկ գիւղ մը կար , ամբողջ այն բուրնէն իւրեւ տակը մնաց ձմեռեցաւ : Եւս իսկ Մաքրիի մէջ գետինը շատ տեղէ ձրուած է . և այն ձեղքերէն կարահոտ (գիֆտի հոտով) գորշիկ կ'ըլլէ : Շատ ջուրի աղբիւրներ բոլորովին ցամաքեցան . ուրիշ քանի մը տեղեր ալ նորէն ջուր բղկեցին , որ առաջիկայ չի կա : Եւս Երեւոյ վիճակին մէջ գրեթէ ամբողջ մէկ գիւղ մը կործանեցաւ . և լ'քիւրի-քիւրի նաւահանգստին վրայ լեռանը կէտը փրկաւ . լ'քիւրի-քիւրի առջեւի ծովուն մէջ ինկաւ : Գետնաշարժը մինչեւ մարտի 5 (փետրվար 21) ծովեզերայ տեղերը կը շարունակէր . Մաքրիի բոլոր բնակիչները քանի մը վաճառականներու նաւերու մէջ ապաստանեցան . և կ'աշխատին որ փրկանքները տակը մնացած ինչքերին աղատեն , և Ռատուս և Սիւրի և ուրիշ մօտաւոր կողմերէն տանին : Հիւպատոսի մը փոխարինողին ընտանիքը գրեթէ հրաշքով աղատեցաւ : Եւս կ'ըլլար միայր գրած էր տղոց մէկը հետը առնել ծովնեւ վիւ վտանգէն աղատելու համար . ըրաւ և աղատեցաւ : Տունը փրկած ատենը աղջիկը տունն էր . և փրկանքներուն տակը մնաց . շարժը քիչ մը միջոց տուաւ նէ քային այն աղջիկն ալ ողջ առողջ անկէջ աղատեցին : Եւս առտու (մարտի 7 . փետրվար 23) , Ռատուսի մէջ նորէն ցնցում մը իմացանք , բայց շատ թեթեւ էր :

— Սուեղէն տեղւոյ գաղղիներէն քանի մը լրագիրն կը գրեն փետրուարի 15ին : Բանի որ մեծապատճառութիւնը լ'գիւղաքաղաքին նահանգէն վերցաւ , և վաճառականութեան աղատութիւն եղաւ . Բաւթում քաղաքը ծովեզեր վրայ է . Սեւարէն և Վիւրիկէն ներսէրէն եկած վաճառքներուն իր գիրքին համար համարանոց մը եղած է . ուստի լ'գիւղաքաղաքի տերութիւնները որոշած են որ նոյն Բաւթում քաղաքին մէջ հիւպատոսական գործակալներու նենան , Բաւթումի երկիրը ինքնին բարեբեր է . հինա (բնա) զաթ արաղի և ոսկիի փոշի և փղտիկ (ֆիւ տիւն) և ձիագետիկ ոսկի և ուրիշ շատ բաւեր կ'ըլլայ , որոց միայն անոնք բաւական երկարութեամբ ցանկ մը կըրնայ յօրինել . և ասկէջ զատ տեղն ալ անանկ յարմարութիւն ունի որ , լ'քիւրի-քիւրի մէջ ֆաւստիկներուն ձեռքը եղած երկիրն (այսինքն Ղէզալիի) և Սուեղի մէջ հաղորդակցութեան մը կեդրոն կ'ըլլայ : Եւս հաղորդակցութիւն ալ շատ մեծ օգուտներ կրնայ ընել հարաւային լ'քիւրի-քիւրի այս մասին բնակչոցը :

Եւս փրկանքները պատմեցինք որ լ'գիւղաքաղաքի կառավարութիւնը միտք ունի միջերկրական ծովն ու Սուեղի ծովն որ է կարմիր ծովն , իրարու հետ միացնել : Եւս այս բանին համար Պ . Սիւրի-Ֆէնալն շարտարարութեամբ հոն կանչուած է : Եւս տեղեկութիւններուն նայելով այս երկու ծովուն հաղորդակցութիւն ինչ ծամբով ըլլալը չըրցան որոշել : Եւս հաղորդակցութիւն երկու ծամբով կրնայ ըլլալ . կամ ջրանցք բանալով , կամ

չոգեկառքի համար երկաթուղի շինելով : Եւս կարծուի որ ջրանցք բանալուն կողմը աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ . և այս ջրանցքը Պ . Զօմէր տը Հէլ Ֆրեւստը իմաստունին ջրայուցած կերպով պիտի բացուի . որովհետեւ այս պիտի բաներու մէջ տեղեկութիւն ունեցող վարդապետն որ տար կերպին հաւանեցան : Եւս երեւելի ծանապարհորդը , որ ֆաւստը կողմէն վերջին անգամին պարտից երկիրը իրկուած էր քանի մը պիտանի քննութիւններ ընելու համար իրաւից ծովուն եզրքէն , երկու տարիի մօտ է որ պարտից լ'հիւսիս մայրաքաղաքին մէջ մեռաւ : Եւս երկու կերպին որն որ որոշուի նէ՛ք բարձրագոյն գուռը գիտաւորութիւն չունի գործադրութիւնը մասնաւոր ընկերութեան մը յանձնել , այլ լ'գիւղաքաղաքի կառավարութեան պիտի ապաւընէ որ պէտք եղած ծախքը հոգայ :

Եւս յիշում Սուեղէն մինչեւ Սիւրի ծամբան կը մաքրեն մանր ու խոշոր խիճերն ու քարերը անկէջ վերցնելով . որովհետեւ այս ծամբան տուաւ զատ չէ . ինչպէս որ կրնար մէկը կարծել , այլ քարոս է . և քարերն ալ շատ կարծր են : Դամբորդներուն համար ուրիշ բարեկարգութիւններ ալ կ'ըլլան :

ԵՐԵՎԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՅԳՂԻԱ : Եւս Ղօհն Ռուսէլը տեսնելով որ կառավարութեան դէմ եղող կողմը ուժովնալու վրայ են , և կառավարութեան կողմը քուէ տուողները կը քիչնան , պաշտօնէն հրաժարեցաւ : Եւս խորհրդարանին ժողովին նախագահն ըլլալով բոլոր պաշտօնեաներուն հրաժարիլ կը հետեւէր ասկէջ : Եւս ինկիլիզի թագուհին հրաժարուած ընդունեց , և Սուր Սիւրի-Ֆէնալն խորհրդարանէն հակառակ կողմէն էր , վերջապէս ասոր խորհրդով նորէն նա խորհրդաց նախագահութիւնը Սուր Ղօհն Ռուսէլին տուաւ . և այն ալ ընդունեցաւ . որով նախարարները նորէն իրենց պաշտօնին վրայ հաստատեցան :

— Եւս ինկիլիզի օրագիր մը կը պատմէ . Սիւրի-Ֆէնալն հասած լուրերէն կ'իմանալէ որ Բեֆալտիայի մէջ յունիկար 12ին մեծ շփոթ եղեր է կղզիին կողմէն : Եւս խորհրդարանը պատգամաւոր էրն էր դառնալուն առիթով . որ յունիական կղզիները յունաց թագաւորութեան հետ միացնելու խօսք տրւած էր : Եւս առաջարկութեանս վրայ էր որ յունիական կղզիներուն մասնաւոր խորհրդական ատենանք քաղաւեցաւ և վերցաւ : Բեֆալտիայի արմատականները մասնաւոր ժողովներ ըրին . և այս ժողովներուն մէջ ինկիլիզ տեղութեան յունիական եօթն կղզիներուն պաշտպան կենալուն դէմ թշնամուէ խօսքեր խօսուեցան : Եւս վրայ անմիջապէս ինկիլիզի քուէ ըլլալով պատերազմական նաւը Բեֆալտիայէն Սիւրի-Ֆէնալն կանչուեցաւ . ետեւէն ալ Սիւրի-Ֆէնալն Բեֆալտի ծովապետին հրաւանին տակն եղած նաւերուն մէկը ծամբայ պիտի լիլէ , կղզիներուն մեծ կուսակալին օգնութիւն ընելու համար որ այս ապստամբութեան խորքը տուած շուտով խափանի :

— Օրովապետութեան գիւնար քանի մը գիր հասաւ , որոնք որ ինկիլիզի տեղութեան կերպով նաւուն Պ . Սիւրի-Ֆէնալն ապաւընէ որ պէտք եղած ծախքը հոգայ :

Եւս դարձած ատենը : Եւս նաւը յունի 10ին հաղորդակցութիւն մը ունեցեր էր Բեֆալտի նաւուն հետ , Զեմիսո կղզին . ուր տեղ որ Բեֆալտի նաւը ցած տարի մնացեր էր : Եւս այս երկու նաւերը դէպ ՚ի հիւսիս առաջ գացեր էին մինչեւ յոր անանկ սառնոյցներու հանգիւղեցան որ անոնցմէն անգին անցնելը անհնար էր : Եւս ատենը կերպով նաւը իր ընթացքը դէպ ՚ի լ'իզպուռն հրուանգանը շփոթեց , Բեֆալտի նաւապետին նաւերը բնորոշուած համար , և նոյն ամսայ 31ին ինկիլիզ Բեֆալտի պատահեցաւ , որ 26 օրուան մէջ Սիւրի-Ֆէնալն կղզիներէն անցեր էր : Եւս Բեֆալտի նաւը , որ լ'իզպուռն հրուանգանին սառնոյցները կը պտտէր , հսկանքներ 13ին նորէն Բեֆալտի նաւուն ետ դառնալով քաղաւ . որ Պատուով ըստած տեղէն կուգար : Եւս նաւապետը Պ . Սիւրի-Ֆէնալն , ծամբայ ըրած ատենը մակը կը ինկնարով սառնոյցեալ հրուանգանէն մինչեւ Սիւրի-Ֆէնալն հրուանգանը որքան կղզի կան նէ՛ք ամէն ալ լիւր էր և մանրախոյլ քրն նաւերները ըրեր էր . բայց Ղօհն խորհրդարանի նաւապետին համար բնաւ տեղեկութի մը չէր կարողացած առնելու : Պ . Սիւրի-Ֆէնալն և հետի եղող բոլոր նաւատիրները ցրտոյն սաստիկութեան շատ նեղութիւն քաւ չած էին : Պ . Սիւրի-Ֆէնալն քաւ ըրած ատենը պաշտպան կատարելապէս հագուէն ետքը իրկեց որ ձմեռը Բեֆալտի ծոցը անցնէ . որովհետեւ Զեմիսո կղզիին քովերը երկրի ձեւերու աղէկ տեղ չի կայ . և ինչն ալ առաւ գետնները լիցնելով նաւուն գլուխը դէպ ՚ի հարաւ դարձուց ինկիլիզնաւա գալու համար :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ : Ռուսաց կայսրը յունիկար 10ին գրած մէկ հրամանաւ գրով (ուքաղով) մը կը հրամայէ որ ասկէջ ետքը թէ՛ ձուլածոյ (սիւպիւլէ) արծաթ բոլոր կայսերութեան երկրին սահմաններէն դուրս չի հանուի . ոչ ծովը և ոչ ցամաքով . և թէ նոյն կանոնը լ'հաստատայ պահուի : Եւս լոնտոնայի մեծ դքսուէ մէջ ալ : Սիւրի-Ֆէնալն երկիրներէն արծաթ ուսաց երկիրը մանրաւն , և ուսաց երկրէն թէ՛ ձուլածո և թէ՛ դրամ կ'օգտուած ոսկի դուրս ելլելուն թոյլտուութիւն կայ . և թէ որ մէկը այս հրամանին դէմ արծաթ դուրս հանելու ըլլայ և բռնուի նէ՛ք բռնուած արծաթը տեղութեան գանձուն առնուելէն ետքը այն արծաթին կրկնապատիկ գինն ալ արծաթայն տիրոջմէն տուգանք առնուի : Եւս օրէնքս մեծ աղբեղութիւն ունի : Եւս օրոյցի վաճառանոցներուն մէջ արծաթայն գինը և վերնալու պատճառ կ'ըլլայ :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ : Եւս տարւոյս թոյլտուութիւն հաշուաւոր հանգիստարանը իրկուած Կորնելի արուեստաշէն բաներուն մէջ Պօհն-Միայի Բրաիւ քաղաքէն հան իրկուած մէկ զարմանալի անկողին մը կայ . որուն համար ինկիլիզի օրագիրները նախագահոս անկողին կ'ըսեն : Եւս իրաւ տակէն ծածուկ շինուած նաւապետն (չալը) մը ունի : Սիւրի-Ֆէնալն պատկերու ըլլայ նէ՛ք միայն մարմնոյն ծանրութիւնը բաւական է նաւագարանը բանեցնելու . որ կ'սկսի մէկ անուշ և անորթիկ եղանակ մը չալը անանկ որ մէջը պառկող մարդը որքան որ քուն չունենայ ալ նէ՛ք եղանակին անուշութեան կը թմրի . մէկ անուշքուն մը կուգայ վրան : Սիւրի-Ֆէնալն գլխուն վերի գին նոյն անկողին կը մէկ ժամացոյց մը կայ . պատճառ մարդը ժամը քանիկ տրեւոյն

կուզէնէ զարթունցիչ սլաքը այն ժա-
ման վրայ բերելու և պահելու է :
Երբոր նշանակեալ ժամանակը գայ,
կ'սկսի մէկ եղանակ մը չափել թմբու-
կի և լէպպոյի ձայնով, անանկ մեծ չա-
ռաչիւն հանելով՝ որ այն ձայնովը չի
կրնալ արթննալու համար մեռած բը-
լալու է : Երկուսը միանգամայն քնաթիւ
և զարթունցիչ անկողին մը կ'ըլլայ :

ԱՆՍՏՐԻԱ : Սէկսիոնիստական ա-
պրտամբում թեան խորհուրդ մը յայտ-
նուեցաւ Վիեննայի մէջ անցածները .
(յունկար ամսաց մէջ) և այս դաւաճ-
յութեան մէջ շատ մարդիկ ծանր
կերպով յանցանք գտնուեցան : Քը-
սանի մը չափ մարդ բռնուեցաւ . որոց
մէկն էր զինուորական հրամանատար
մը, որ զինուորական ծառայողներ
էր իր ուղեկցով . շատ մը հարուստ
մարդիկ, որ Վիեննայի արուարձան
ներուն մէջ կարուած (արտրեթ) ու-
նէին, և անանկ մարդիկ ալ որոնք մօտ
ժամանակներս ասոր պէս յանցանքով
մը բռնուեալով թողութի գտած էին :
Կիւրենի որ այս դաւաճյութեան ծա-
րը մինչեւ գերմանական դաշնակցու-
թեան կեդրոնը կը տարածի, և ասոր
հետքը հետազոտելու և գտնելու պատ-
ճառ եղած է մէկ նամակ մը, որ լայ-
նիկէն զօրապետը ձեռք ձգեց Բաւ-
արի քաղաքին մէջ :

ԲՕՐԳՈՒՎԱԼ : Կառավարութիւնը
օրէնք մը հանեց, որով կարգիւնք որ
թաղապետութեան երկրէն մարդ կա-
րող չըլլայ արձաթ դուրս հանել . թէ
ձող (բելլէ) արձաթ ըլլայ և թէ
Բօրգուկալի տերութեան կոխած կամ
ուրիշ տերութիւններէ հան մտած ար-
ձաթ դրամ ըլլայ : Այս օրէնքին հրա-
տարարութիւնը վաճառականներուն և սե-
ղանաւորներուն սիրտը մեծ վախ ձը-
ղեց, մէկէն ի մէկ ինկիլիդի առ-վէն
ըստած ոսկիին քնայն մէջ փոփոխու-
թիւն մտաւ . հարեւրին մէկ և մին
չեւ մէկ ու կէս պոխտ գին ընել ըս-
կրտաւ : Զայանի էր որ օտար տերու-
թեանց սակիներուն գնայն փոխուիլը
հարկաւ արձաթ գրամներուն գնայն
վրայ ալ թէ ուշ թէ կանախ, ազգե-
ցութիւն պիտի ընէր . և մանաւանդ
նոյն իսկ Բօրգուկալի փողերանոցէն
(գարպիսանէն) երաժ տոսկներուն վը-
րայ . ուստի տերութեան խորհրդա-
կաններուն երկու սենեակն ալ սիրան
տերութեան խորհրդականները մե-
ղադրել, որ առանց հատեն քննու-
թիւն մը ընելու արտօնօք ասանկ օ-
րէնք մը հանեցին . սակայն երբ որ
գուրս երեւոյ տրամաժներուն վրայ գը-
րուած մարդի խորաւնքին յաւելուած
մը եղաւ նէ՛ ամենուն որիտը հանգ-
չեցաւ : Կառավարութեան վախնալուն
գլխաւոր պատճառը այն էր որ ինկիլ-
թեան պէն շատ սակի գաւ, և անոր
փոխարէն արձաթ երթալ սկսած էր .
և այն ալ լուեցաւ որ լծաւայն սե-
ղանաւորներուն մէկը խոտապցր է
10.000 լիւրս սգէսլինի արժողէքով ար-
ձաթ դրամ բերել տալ, և ինքը ա-
ռաջ Բօրգուկալի տերութեան դրա-
մաթուղիով (խայմիով) փոխել է ան
սակիները, որ ետքը այն գրամաթուղ-
թեան տեղը արձաթ գրամ առնէ :
Այս հատուածը կը պատմէ ինկիլիդի
Դայիլ օրագիրը :

ԶՈՒՅՑՅԵՐ : Ըրաքային ըստած
կողմը որ հիմախուան կառավարութիւն
գէժէն, կուզէին որ Օւլիցցերի
էլիէթիան Դաշնակցութեան ընդհա-
նուր կառավարութեան հիմնական կա-
նոնները քննուին . ընել է որ գոհ չէին .
որովհետեւ ամէն մէկ դաւաճներուն
առանձին կառավարութիւնը վերցու-

նել, և ամէն դաւաճ մէկ կառաւա-
րութիւն ընել կուզէին : Երբ համար
ընդհանուր ժողովքին անօրինելի եր-
կընցոց հաճութիւնը հարցուեցաւ .
քննութիւնը ուղղութեան եղան 10.226
հոգի . քննել պէտք չէ ըսողներն եղան
16.620 հոգի . որով արմատականութեան
ուզածը ետ մնաց : Երբ վրայ արմա-
տականները նեղուցան . Ք. Օւլիցցե-
րի քանի մը տեղերը կառավարութիւն-
նը կործանելու և իրենց ուզած կեր-
պին դարձնելու մտքը ապստամբու-
թիւններ հանեցին : Բաշ (Օպերանա)
ուր ելուն . կառավարութեան զօրքը
ասոնք շուտով զսպեց . ետքը ինթը-
րպէնի մէջ գիշերով ոտք երան . քա-
ղաքապետին պալատը կոխեցին . և Պ.
Սուլէր քաղաքապետը հրապարակով
(թիւֆէնիով) մը ծանր և վտանգա-
ւոր վէրք առաւ : Զայնդ օրը ապրա-
տամբութեան գլխաւորները՝ կառա-
վարութեան մարդիկը հարածելու և
անկէց փախցնելու ելան . բայց երբ
որ կանախաւոր կրթիւ ալ զօրք եկան, ա-
ռաջ երկար գէժ գնելու ամէնքն ալ
ցրուեցան : Սէնդ Սիմէ ալ ոտք երան,
և թէ որ տեղական կառավարութեան
մարդոց աշարժութեամբը շուտ մը չի
զսպուէր նէ՛ շատ դէշ հետեւութի-
ւեր կրնար ունենալ : Հիմա հանդարտ
են . բայց ապստամբութիւն հանելու
աշխատող մարդիկը որոց գործը առջի
բերանը չի յաջողեցաւ . ի հարկէ մէկ
աւելի յարմար ժամանակի մը կ'ըս-
տասին

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ : Զանոց կտուր
րութեան խորհրդարանին մէջ օսման
եան մեծագոր տերութեան երկիրնե-
րէն հան գացող նաւերուն զգուշու-
թեան (քարանդինայի) համար որո-
շուած ժամանակը քիչընել կը խոր-
հին . և արդէն օրոշուածի պէս է որ
Կոստանդնուպոլսէն գացող նաւե-
րը միայն 24 ժամ զգուշութիւն ը-
նեն . Եգիպտոսի և ասորոց երկիր-
ներէն գացող նաւերուն համար ալ
զգուշութեան օրէնքը չի փոխուի :

ԱՄԵՐԻԿԱ : Նիւ Եորքի օրագիրը՝
հիւսիսային Վերիկայի լիճներուն մէջ
պատահած ձախարդութիւններուն վը-
րայ հետեւեալ ցանկը կուտան . 1850
թուականին ամբողջ տարուան մէջ կու-
տած նաւերուն համարներն է 170 . և
այս պատճառով մեռնալներն են 395 .
Ելեց պատճառած նիւթական վնա-
ւը 558.036 քօլլար կը հասնի . որ կ'ընէ
2.934.414 քսանք, կամ 12.911.421
զուռու չէն քիչ մը և վել : Այս ձախարդ-
արկաններուն մէջ 32 նաւ, որոց 10
հատը չղգէնաւ և 22 հատը առագաս-
տաւս նաւ էին, բոլորովին ոչընչա-
ցան . մնացած 138 նաւը, որոց 21 հա-
տը չղգէնաւ և 117 հատը առագաս-
տաւս էին, վնասուեցան : Սեւեղ
393 հոգիէն 373 չղգէնաւ երու մէջ,
և 20ը առագաստաւոր նաւերու մէջ
էին : Շղգէնաւերն էին Իմֆիլ, որ
260 հոգի կար մէջը, և այրեցաւ . ու-
այն, որուն մէջ 63 հոգի կային . վա-
ռօգի ամբարաննցը բռնկելով օդը
նետուեցաւ, և ծովն ինկաւ ընկղմե-
ցաւ . քօմբէր, 38 հոգով . որ ուրիշ
նաւու զարկելով ընկղմեցաւ . Կաթիլ,
11 մարդով . Դիլ, 9 մարդով . Կաթիլ,
մէկ մարդով, որոց վառ օդի համբարա-
նցը բռնկեցաւ . Դաւաթ, մէկ մար-
դով, որ նաւակոծութեան ընկղմեցաւ .
Սնացած 20 հոգին առագաստաւոր
նաւերու վրայ էին . այսինքն, 7 հոգի
նեթթիւն ըստած չղգէնաւ վրայ որ
տակն ի վրայ եղաւ . մէջինները ջուրը
թափեցան : 7 հոգի Դաւաթ ֆիւմ նա-
ւուն վրայ, որ ալեկոծութեամբ ըն-
կղմեցաւ . 4 հոգի Դիլ Դաւաթ ըն-
կղմեցաւ . որ այն ալ ալեկոծութիւն

ընկղմեցաւ . և երկու հոգի ալ երկու
մահացան վրայ . որ ընկղմեցան ջուր
առնելով : Այս հաշիւներէս կ'երեւի
որ 7 չղգէնաւ, 3 նաւ և 2 մահացի
մէջի մարդիկներով կարող էին . որ
ամենը կ'ընէ 12 նաւ ու նաւակ : Սը-
նացած 158 նաւերուն վտանգելով մե-
ջի մարդոցը վնաս չէ եղեր :

Նիւ Եորքի մէկ օրագիր մը տար-
ւոյս յունիսի մէկին՝ իւր բաժանորդ-
ներուն մէկ արտաքայ կարգի թիւ մը
թերթ խրկել է ընծայ : Այս թերթիս
չորսի ծաղկած էր . բարձրութիւնն
էր 1 Դեքտ և 64 Էնթիլեքտ . և լայնու-
թիւնը 5 Դեքտ և 40 Էնթիլեքտ : Թիւր-
թին ութը երեսին ամէն մէկը 11 ա-
կան էլ ունէր . թերթը ամէնը մէկէն
88 էլ զը պարունակէր : Վէն մէկ էլ
միջին հաշուով 275 տող, և ամէն մէկ
տողը 50 գիր ունէր . որուն ամենուն
գումարը կ'ընէ 24.200 տող, և 1.210
հազար գիր : Այսքան տող և այդքան
գիր՝ սովորական ութածալ գիրքով վեց
հատոր գիրք կ'ընէ : Թէ որ առանկ օ-
րագիրներ ամէն օր տալին նէ՛ կար-
գացող ալ կը գտնուի : Եւ որովհետեւ
անհնար է ամէն օր այդքան բան կար-
գալ, ասանկ օրագիր մը հանաք իւր
օրագրին անունը ի Խաթաթ-Եր- գընէ
նէ կ'ըլլայ :

ԱՅԳԱՅԻՆ

Երուսաղիմ վրայք մերագգի
անհատ անձինքներուն ունեցած ճար-
տարութիւնը ծանօթ է . ամենքն ալ
գիտեն որ եւրոպացի ճարտարներուն
չինած բաները անսնելով, իրենք ալ
անոնց նմանը կրնան շինել : Իսկ շին-
ուած մէկ բանի մը միայն պատմու-
թիւնը ընելով, շինուելուն նիւթը ինչ
ըլլալը չի գիտնալով՝ միայն մտածու-
թեամբ այն նիւթը գուշակել և այն
բանը շինելը արտաքայ կարգի չէ թէ
միայն ճարտարութիւն, այլ և մտաց
հանձնար ունենալ կը նշանակէ : Ատեն
մը Եւրոպա բամբակէ վառօք շինուել
հարուեցաւ . ինչով և ինչպէս շինելն
հարազը Եւրոպացի վարպետներն ալ
պահեց, կործնելով և յաւաքով որ այս
գաղութիւնը արդիւնէ համար տերու-
թիւններէն մէկը չէ նէ մէկ ուրիշը
վարձք մը կուտայ, և ինքը կը հարա-
տանայ : Երբ գիրքը ասոր միայն նախ
նախն նիւթը և քանի մը յատու-
թիւնները ծանուցիւ էին : Երբունի
վառօգայտ հատեան պերճաւոր
Յովհաննէս ամիրային որդին ազնուա-
կան Զարութիւն աղայն որ ժամանակ
մը Փարիզ կենալով ասորաւոր ծուծի
(բիւրքա) սորված էր, այն գիտութե-
սկզբունքով այս վառօգիս բաղադրու-
ցիւ մասունքները գուշակեց . փորձը
ըրաւ, և կառարեւալէս յաջողեցաւ :

Այս ճարտարութեան վար չի մը
նար այն, որ ինկիլիդ վարպետներուն
չինած մեքենայն աւելի դիւրին գոր-
ծածութեան բերէ . աւելի պարզ և
աւելի կառարեւալործէ : Սեքենային
աղէկութիւնը երկու բանի վրայ կը կա-
յանայ, Ա. Բաղադրուցի մասունքնե-
րը որքան հնար է նէ քիչ ըլլայ, որով
շուտ չաւրուի, և աւրուելու ըլլայ
նէ նորոգելը դիւրին կ'ըլլայ : Բ. Ու-
րան հնար է նէ գուրսէն քիչ ուժի
կարօտ ըլլալով շատ մը ուժին տեսած
բանը տեսնէ : Երբ ալ գործածութե-
նը մէկ ծախքի ինչպութիւն կ'ըլլայ .
որովհետեւ մեքենայի մը գուրսէն ուժ
տալը թէ գործընթաց (վաթուով) ըլ-
լայ, և թէ ջրոյ վաղեւուն ուժով կամ
ձիով և այլն, միշտ ծախքի կը կարօտի :
Երանի կառարեւալործութիւն մըն ալ
պառութիւնէն մեքենայներուն վրայ
ի գործը գրաւ հանձնարող աղուական
Եւրոպէլ աղայն հատեան . Վառօք ծե-
ծելու համար ինկիլթեանայն եկած

չորս անհաներուն (չարիներուն) եր-
կուքը վերցուց . և տոփանը (տիւնիլը)
աղայքը դարձնող անհաներուն մե-
կուն աղաներուն յարմարեցուց . որով
մի և նոյն անիւը իրեն հորիզոնական
դարձուածքով աղայքը կը դարձնէ .
մէկ գիշին ալ տոփանը կը շարժէ . որով
երկու գործ մէկէն կ'ընէ : Այն հար-
կանական անիւը առաջ փայտաշէն ըլ-
լալով գիւրաւ կը մաշէր կամ կտրէր .
նորոգելու համար ժամանակ կանցնէր .
ծախք կ'ըլլար . և բանուորներն ալ պա-
րապ կենալու կը ստիպուէին . ասոնց
ալ նոր փոփոխութիւն տուաւ աղաւ
ները ինչէ՛ կամ Բիլիլի շինելով, և
այս ինչպիսի գրութեան վրայ նոր ջա-
ղացր մը կը շինուի վառօք ծեծելու
համար . առաջինէն աւելի մեծ, և վա-
ռօք աղալու գործիքը աւելի ծանր .
որովհետեւ ամէն մէկ հատը 15.000
հօխայի չափ ծանրութիւն ունի : Այլ
և՛ տոփանը շարժած ասոնք դուրս ե-
լած գործընթաց՝ որ ներքը մնար նէ ու-
ժոյ առաւելութիւն մըն էր, դուրս
եկալով անօգուտ տեղը կը ցընգէր :
Այս գործընթացը ներքը պահելը անհը-
նար ըլլալով՝ դուրս ելածը մասնեց
ժողով, և յարմար խողովակներով ջը-
րոյ մեծ շտեմարանին (հալուղին) աղ-
վաւ . որով ջուրը շատ կը տաքնայ . և
ասով ալ վառելու և ջուր տաքընե-
լու նիւթային կողմանէ շատ ինչպութիւն
կ'ըլլայ : Վառօք մազելու գործիքնե-
րուն մէջն ալ կառարեւալութիւն մը մտա-
ցուց . որ վառօգարանի վտանգաւոր
գործերուն մէկն է . որովհետեւ մա-
զէն անցած ամենաբարակ դիւրալաւ
փաշիկները անդադար օդոյն մէջ կը ցըն-
գին . և ինչի իցէ պատճառաւ կրակ
առնելու բռնկելու ըլլան նէ խիստ
մեծ և զարհուրելի վնասներ կ'ընեն :
Սողին անհաները մաշին վրան էին . և
պրտիկ ըլլալով հարկաւորապէս շար-
ժու միջին խիստ արագ կ'ըլլար . և յայտ-
նի է որ մէկ մարմին մը որքան արագ
շարժի նէ այնքան շուտ կը տաքնայ .
փայտաշէն անհաներու դառնալ իրեն
դառնալուն արագութեանէն բռնկելով
շատ տեսնուած է : Դարտարամիտ գոր-
ծովարը ասոնք մազին տակը առաւ .
և ջրոյ ընթացք մը յարմարեցուց այս
անհաներուն վրայ, որ շարունակ վրա-
նին ջուր կը վազէ . որով որքան շուտ
դառնան նէ՛ տաքնալու և բո ընկելու
վտանգէ երկիւղ չի կայ :

Այսպէս հանձնարող անձ մը ինչ-
բանի որ առաջնորդութիւն ընէ՛ յայտնի
է որ ճարտարութեան արդիւնք իւր
գործոյն մէջ կը ցուցնէ . ինչպէս որ
ուրիշ գործարաններու մէջ ալ տեսնու-
ված է : Վառօգարանի գործընթացն
նոր կառարեւալործութիւնները եւ-
րոպացի վարպետներ ալ տեսան և շատ
հաւանցան . մինչեւ անգամ Կոստան-
դնուպոլսոյ Ժոհանալ լրագիրը ստիպ-
ուեցաւ բաւական ընդարձակութե-
յօգուած մը գրել այս բանիս վրայ :
Երբայիմք որ նոյն լրագրին հրատա-
րակիչներէն կամ ծանօթներէն մէկը
ժամանակին ինկիլթու չախայի գոր-
ծարանը և Էնթէթի մետաքսեայ ձե-
ռագործներուն գործարանը չէն պտը-
տած, որ այս գործարաններուն մէջն
ալ յիշեալ ճարտարին ցուցուցած ար-
գիւնքը նոյն լրագրին մէջ արձանագը-
վէր : Երբունի հիմախուան արգիւնք-
ներն ալ գովելի բաներ են, ինչպէս որ
անկէց առաջ նոյն Ժոհանալ անհանով
գրած էմք . սակայն հիմադրին և ա-
ռաջին վարպետին արգիւնքը մոռցը-
վելու բաներ չեն . արգարութիւնը կը
պահանջէր որ չէ թէ միայն ներկայն
արժանաւոր գովեստիւ հաշիւուի .
այլ և առաջիններն ալ իրենց արժա-
նայած գովեստէն զուրկ չի մնան :

Վնուական Եւրոպէլ աղայն հատե-
ան իւր նախնեաց պայծառ անունը
աղախ մէջ և օտար աղագայ առաջը շա-
րունակելու համար նոյն պերճաւոր

